

CDE

Centrum
pro dopravu
a energetiku

Energetická chudoba v kontextu klimatické politiky

Obsah

Co je energetická chudoba	8
Aktuální situace v České republice	12
Chudoba a energetická transformace uhelných regionů	14
Klimatická politika EU a Sociální klimatický fond	18
Společná systémová sociálně ohleduplná řešení	20
Závěr	27

Nebývalé zdražování cen energií a s tím spojený rozsáhlý vliv na hospodářství jsou témata, která hýbou dnešní nejen klimatickou diskuzí. Cena elektřiny v Česku zdražila v první polovině roku v meziročním srovnání o 62 %, což je nejvíce z celé EU.¹ V uplynulých měsících jsme se tak stali svědky energetické krize, která je zejména důsledkem neodůvodněné invaze Ruska na Ukrajinu.

Příčin zdražení cen energií je více, přitom tou primární je nepochybně drahý fosilní plyn a s tím spojená panika na trzích související s obavou, že plynu bude nedostatek. Dalším důvodem je podle expertů odstávka jaderných elektráren ve Francii, která letos musela elektřinu dovážet, přestože je významným exportérem.

---

¹ Eurostat (2022).

Související inflace, ale i ekonomický a společenský otřes po koronavirové pandemii ještě umocňují účinek cen energií, které v roce 2022 dosáhly svého historického maxima napříč Evropou. Mimořádná situace prudkého nárůstu cen energií přitom přišla v době, kdy Evropa vyvíjí bezprecedentní úsilí o přechod na nízkouhlíkové zdroje a chce dosáhnout uhlíkové neutrality zejména energetickou transformací. Zesílená podpora obnovitelných zdrojů energie ze strany EU je odpovědí nejen na klimatickou krizi, ale také na nezdravou a neudržitelnou závislost na ruských fosilních zdrojích.

Vzhledem k velkému finančnímu tlaku na podniky i domácnosti se energetická chudoba stala pojmem, se kterým se v dnešních dnech setkáváme čím dál častěji. Stále zřetelněji se také ukazuje, že sociální aspekt klimatické politiky je její neoddelitelnou součástí v rovině mitigací i adaptací. Jinými slovy, zmírnění samotné klimatické krize včetně jejích následků je třeba řešit mezioborově a komplexně.

Co je energetická chudoba

Energetická chudoba je obecně chápána jako situace, kdy domácnost není schopna přiměřeně vytápět svůj domov nebo uspokojovat jiné požadované energetické potřeby za dostupnou cenu.² Jedná se o jev, který se ve společnosti vyskytuje již dlouho, ovšem současná energetická krize a válka na Ukrajině problém eskalovala. Přestože je bez jasných definic obtížné problém měřit a harmonizovat srovnávací statistiky, její bližší ukotvení v české legislativě, stejně tak jako společná evropská definice pro členské státy EU, zatím chybějí.

Česká republika však disponuje metodikou³ *“Energetická chudoba a zranitelný zákazník”* certifikovanou Ministerstvem průmyslu a obchodu. Ta uvádí, že energetickou chudobou trpí domácnost, která splňuje minimálně jednu z následujících podmínek:

vynakládá na energie velkou část ze svých příjmů (podíl příjmů vynaložený na energie je vyšší než dvojnásobek národního mediánu)

nachází se v tzv. skryté energetické chudobě (absolutní energetický výdaj je nižší než polovina národního mediánu)

nemůže si dovolit dostatečně vytápět byt

dluží na energiích (v uplynulých 12 měsících měla domácnost prodlení s platbou za energie).

Je zřejmé, že příčin pádu do energetické chudoby je více a současná energetická krize a enormní ceny energií jsou přitom jen jednou z nich. Významnou proměnnou je pochopitelně příjem domácnosti a celková hospodářská situace. Nemalý vliv má také zastaralý způsob vytápění či špatná kvalita budov, která je spojena s chybějící nebo nevyhovující izolací a následnou nadměrnou spotřebou energie. Tyto

problémy jsou úzce provázány se sociálně-ekonomickým statutem obyvatel, kteří jsou následně náchylní na zdravotní problémy a sociální izolaci.

Kromě definice energetické chudoby je dalším souvisejícím výrazem, který v českém právním řádu chybí – přestože jej má Česká republika podle evropské legislativy povinnost do svého právního řádu transponovat – tzv. **zranitelný zákazník na trhu s energiemi**.

Tato osoba by měla být chráněna jednotným zákonným postupem v případě neplacení za energie. Jedná se o osoby nebo domácnosti, které se nacházejí ve stavu energetické chudoby, která je současně charakterizována specifickými potřebami, které vyžadují zajištění trvalého přístupu k energiím (VŠE, 2021 a). Vhodná definice může pomoci této skupině ohrožených lidí ve vztahu k obchodníkům s energiemi, může zakázat odpojení těchto osob od distribuční soustavy, dále může vzniknout lépe zacílená dotační podpora a jiné finanční výhody. Expertní skupina

Frank Bold ve své analýze upozorňuje na to, že by bylo v definici vhodné zohlednit vazbu mezi zdravotním znevýhodněním zákazníka a jeho závislostí na dodávkách energií a zároveň pracovat i s dalšími kritérii, které mohou zákazníka činit zranitelným – např. vyšší věk, ekonomická situace, aj.⁴ To je v rozporu s vymezením pojmu v návrhu novely energetického zákona z listopadu 2022, kde je definice příliš úzká a neplní účel, kterému by měla sloužit – týká se pouze lidí se zdravotním hendikepem a opomíjí socio-ekonomický rozměr energetické chudoby.⁵

4 Frank Bold. (2021).
5 Hnutí DUHA. (2022).

Aktuální situace v České republice

Prohlubování ekonomických nejistot za poslední měsíce se výrazně zrcadlí ve výdajích na bydlení. Zatímco loni na podzim bylo náklady na bydlení výrazně zatíženo 15 % domácností, nyní je to již přibližně čtvrtina (24 %).

Tyto domácnosti dávají na bydlení (nájem, veškeré platby za energie, vodu, pravidelné poplatky, hypotéka) více než 40 % svých příjmů, jak ukázala data projektu *Česko 2022 – Život k nezaplacení*. Ta poukazují také na typy domácností, které jsou právě nadměrnými výdaji na bydlení nejvíce postiženy. V největším zastoupení jsou to domácnosti samostatně žijících důchodců, ale také

domácnosti s příjmem pod hranicí chudoby, nebo např. samoživitelé a nájemníci a podnájemníci.⁶ Dále se ukazuje, že vzhledem k odlišným příčinám pádu do energetické chudoby jsou jí ženy ohroženy častěji než muži. Chudoba se dotýká zejména starších žen, samoživitelek a žen samostatně žijících.⁷

Z hlediska energetické chudoby se v České republice dle studie VŠE,⁸ jež čerpá data z šetření životních podmínek domácností EU-SILC, pohybovala maximální horní hranice míry energetické chudoby na úrovni nad 25 % ještě před energetickou krizí. Jinými slovy, každá čtvrtá domácnost měla problém s nějakou formou energetické chudoby.

Podstatné je ovšem i to, že problémy s placením účtů za energie se týkají již také domácností s běžnými příjmy, a nikoliv pouze lidí pohybujících se na hranici chudoby. Zvyšování cen energií způsobilo finanční potíže u 53 % českých domácností.⁹

6 PAQ Research a. (2022).
7 Heinrich Böll Stiftung. (2016).
8 VŠE b. (2021).
9 PAQ Research b. (2022).

Chudoba a energetická transformace uhelných regionů

Z hlediska České republiky je důležitou okolností fakt, že jsme průmyslovou zemí s dlouhou těžební historií, což po desetiletí formovalo ekonomickou i sociální situaci v uhelných regionech – ústeckém, moravskoslezském a karlovarském.

Přestože těžba uhlí vrcholila v 80. letech minulého století, v porovnání s ostatními kraji ČR jsou ty uhelné na posledních příčkách z hlediska míry vzdělanosti, počtu lidí v exekuci či zaměstnanosti. Ta je pro přeměnu jednotvárné ekonomiky v oblastech závislých na uhelném průmyslu a jejich rozvoj obzvlášť velkou výzvou. Do těžkého průmyslu směřovala ekonomika dlouhodobě nízkokvalifikované lidi a pracovní místa se také velmi prostorově koncentrovala.

Zavírání malých lokálních továren mělo za následek uvolnění prostoru pro volné bytové kapacity, kam byli často vytlačováni, zejména v 90. letech, chudí lidé z městských center. Přestože je sociální vyloučení ve vztahu k chudobě jen jakýsi vrcholek ledovce, představují sociálně vyloučené lokality (SVL) jeho nejvíce viditelnou a diskutovanou tvář. V průměru je podíl osob se základním vzděláním v sociálně vyloučených lokalitách 75% a nejčastěji zaznamenaný odhad nezaměstnanosti 80 – 85 %. V uhelných krajích jsou přitom koncentrovány jedny z nejvyšších počtů obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách.¹⁰

Dá se očekávat, že strukturálně postižené kraje s vyšší koncentrací sociálních, ekonomických a ekologických problémů se budou potýkat také s vyšší mírou zasažení energetickou chudobou.

Sociálně ohleduplný odklon od těžby a spalování uhlí v regionech je znám jako spravedlivá transformace. Evropská unie se před několika lety rozhodla tímto směrem vyčlenit peníze a v roce 2020 schválila tzv. Fond

¹⁰ MPSV. (2015).

pro spravedlivou transformaci. Česká republika z něj získá do roku 2027 asi 42 miliard Kč a měla by jej využít na společenský a hospodářský rozvoj území, která jsou nejvíce závislá na uhelném průmyslu a která tak mohou čelit větším výzvám spojeným s energetickou transformací.

Přestože má Fond přesah do sociální oblasti, vymezuje se pouze na opatření ve smyslu začleňování místních pracovníků a uchazečů o zaměstnání, rekvalifikace a podobně. I s ohledem na datum jeho vzniku tedy žádným způsobem nereaguje na aktuální energetickou krizi.

Kraj	Počet obyvatel v SVL
Ústecký	36 000 – 38 500
Moravskoslezský	19 000 – 23 000
Jihomoravský	8 000 – 9 500
Karlovarský	6 000 – 8 000
Hl. město Praha	5 400 – 7 400
Středočeský	4 000 – 5 500
Olomoucký	3 000 – 5 000
Liberecký	3 000 – 4 000
Královéhradecký	2 500 – 3 000
Plzeňský	2 000 – 3 000
Jihočeský	2 000 – 2 600
Zlínský	2 000 – 2 500
Pardubický	1 500 – 2 000
Vysočina	600 – 1 000

Zdroj: MPSV. (2015) Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR

Klimatická politika EU a Sociální klimatický fond

Evropská unie směřuje k vytyčenému cíli klimatické neutrality do roku 2050 a do roku 2030 plánuje snížit množství vypouštěných skleníkových plynů o 57 % oproti roku 1990. Tímto způsobem se jako celek rozhodla přispět k řešení klimatické krize. Existuje celá řada unijních opatření, legislativních návrhů i schválených předpisů či finančních nástrojů, které podporují tyto závazky.

Prvním a zároveň nejnovějším instrumentem evropské klimatické politiky, který má cílit přímo na domácnosti a propojovat sociální a ekologické cíle, je **Sociální klimatický fond**. V rámci balíčku Fit For 55 jej navrhla Evropská komise s tím, že by měl využívat výnosy z obchodování s emisními povolenkami v sektorech dopravy a budov (tedy jejich vytápění a chlazení). Dle aktuálního návrhu by na Sociální klimatický fond mělo jít 25 % těchto výnosů a celá tato částka by měla být využita na opatření s pozitivními dopady na ochranu klimatu.

Pokud má být tento Fond odpovědí na energetickou chudobu a být skutečně funkčním nástrojem, je třeba jej spustit co nejdříve a výrazně navýšit jeho objem. Z hlediska podmínek čerpání je třeba zajistit, aby se klimaticky pozitivní opatření propojila s těmi sociálně pozitivními - například podporou nízkopříjmových domácností formou dotací do obnovitelných zdrojů energie či komunitní energetiky, zateplení a podobně.¹¹

Společná systémová sociálně ohleduplná řešení

01 | Snížení spotřeby energie v budovách

Lidé čelící ekonomické nejistotě žijí často v bytech, které jsou zastaralé, energetiky neúčinné nebo jinak nevyhovující. Úspory energie dlouhodobě zanedbáváme, ať již na národní úrovni, tak i evropské. Přestože je více než sedm z deseti budov v EU energeticky neefektivní, naprostá většina (85 - 95 %) z nich bude stát ještě v roce 2050.¹²

Evropské budovy patří k největším přispěvatelům klimatické krize, neboť přibližně 36 % emisí skleníkových plynů a 40 % veškeré spotřebované energie připadá právě na sektor budov. Vhodným systémovým řešením by proto bylo omezit nesmyslně velké plýtvání zdroji a spotřebou fosilní energie hloubkovými renovacemi budov, zejména u domácností čelících energetické chudobě. A to ať již podporou energetické účinnosti domů v osobním vlastnictví zejména zranitelných domácností, tak i legislativním stanovením vhodných podmínek v nájemních bytech, např. kvalitním zákonem o sociálním bydlení.

02| Podpora čistých zdrojů energie a jejich zpřístupnění

Vzhledem k vysokým cenám fosilního plynu i vůči klimatickým závazkům je nezbytné zrušit podporu pro zemní plyn a naopak nastavit podporu obnovitelných zdrojů energie.

Kromě peněžitých dotací se může jednat o asistenční služby zranitelným domácnostem, zjednodušení povolenacího procesu, posílení kapacit dodavatelských a instalačních firem, aj.

03 | Umožnění energetických společenství a jejich zpřístupnění nízkopříjmovým domácnostem

Komunitní energetika znamená moderní způsob distribuované výroby energií, kdy mezi sebou společenství zajišťují výrobu, distribuci i skladování energie.

Pokud se skupina lidí dohodne na vybudování vlastního zdroje energie a vytvoří tak energetické společenství, nemusí pak platit za silovou ani distribuční složku vyrobené energie a cena je poté výrazně nižší. Tímto způsobem dojde ke sdílení levné a čisté místní energie. To by bylo ovšem

za předpokladu, že pro takové aktivity nejsou velké bariéry a legislativa to dovolí (jako např. v Německu, Rakousku a dalších zemích EU).

Rozvoj sdílené energetiky by mohl rapidně snížit ceny energií, podpořit energetickou soběstačnost a přispět tak dlouhodobě k sociální stabilitě, ale také podpořit klimatické snahy decentralizací zdrojů.

04 | Funkční regionální politika

Regiony závislé na uhlí čelí již desetiletí strukturálním problémům, které se dlouhodobě nedaří řešit, což naznačuje například množství lidí v exekucích nebo počet obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách.

Podaří-li se uchopit energetickou transformaci správným způsobem, mohou z ní tyto lokality značně profitovat a zlepšit tak svou ekonomickou, společenskou i environmentální situaci a zároveň přispět ke klimatickým řešením.

Závěr

Vysoké ceny energií dělají potíže celé řadě domácností a prohlubují těžkou situaci těch, kteří trpěli chudobou a vyloučením z naplňování základních potřeb již před aktuální energetickou krizí. Energetická chudoba je široký socioekonomický problém, který je koktejlem řady nedostatků v sociální i energetické politice a který byl v poslední době ještě umocněn vnějšími faktory.

Energetická krize nepochybně není důsledkem “zelených” aktivit a unijních snah snižovat emise skleníkových plynů a čelit tak klimatické krizi. Právě naopak. Rozumná sociální politika může bojem proti energetické chudobě přinést lepší kvalitu života, ale také snížení znečištění ovzduší i využívání neekologických zdrojů. Zabránění plýtvání energiemi, odstraňování závislosti na fosilních palivech a posilování čistých moderních energetických zdrojů jsou řešení, která cílí na oba problémy najednou a nedává proto smysl je stavět proti sobě.

Poznámky pod čarou

1. **Eurostat. (2022).** Electricity and gas prices in the first half of 2022. <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20221031-1>
2. **Trinomics. (2014).** Selecting Indicators to Measure Energy Poverty. <https://trinomics.eu/wp-content/uploads/2016/06/Selecting-Indicators-to-Measure-Energy-Poverty.pdf>
3. **VŠE a. (2021).** Energetická chudoba a zranitelný zákazník. Certifikovaná metodika. https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/vyzkum-a-vyvoj-v-energetice/resene-dokoncene-projekty-a-jejich-vystupy/projekty-podporene-v-ramci-1-verejne-souteze-programu-theta/2021/7/ECH_ZZ_metodika.pdf
4. **Frank Bold. (2021).** Ochrana zranitelných zákazníků v zimním energetickém balíčku a doporučení pro transpozici v ČR. https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2022/05/pravni_analyza_zranitelny_zakaznik_2022_02.pdf
5. **Hnutí DUHA. (2022).** Tisková zpráva kampaně Energie lidem "Sociální a ekologické organizace žádají rozšíření okruhu lidí, kterým stát cíleně pomůže s cenami energií". <https://hnutiduha.cz/aktualne/socialni-ekologicke-organizace-zadaji-rozsireni-okruhu-lidi-kterym-stat-cilene-pomuze-s>
6. **PAQ Research a. (2022).** Projekt Česko 2022. Život k nezaplacení. <https://www.irozhlas.cz/zivot>
7. **Heinrich Böll Stiftung. (2016).** Gender a energetika. https://cz.boell.org/sites/default/files/gender_energetika_online.pdf
8. **VŠE b. (2021).** Energetická chudoba a zranitelný zákazník. Mapovací a plánovací studie. https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/vyzkum-a-vyvoj-v-energetice/resene-dokoncene-projekty-a-jejich-vystupy/projekty-podporene-v-ramci-1-verejne-souteze-programu-theta/2021/7/ECH_ZZ_studie.pdf
9. **PAQ Research b. (2022).** Reakce domácností na růst cen energií. https://www.institut-predluzeni.cz/obj/files/2/sys_media_1226.pdf
10. **MPSV. (2015).** Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf
11. **Centrum pro dopravu a energetiku. (2022).** Policy briefing: Decarbonization as a cure for energy poverty. The case for a strong Social Climate Fund. https://www.cde-org.cz/media/object/2085/cde_policy_briefing_scf_final_naformatovany.pdf
12. **Friends of the Earth. (2021).** Towards a healthy renovated Europe. <https://friendsoftheearth.eu/wp-content/uploads/2021/05/Towards-a-healthy-renovated-Europe.pdf>

Energetická chudoba v kontextu klimatické politiky

autorka

Zuzana Vondrová

grafická úprava a sazba

Lucie Římáková

Praha
listopad 2022

Centrum pro dopravu a energetiku (CDE) je nevládní nezisková organizace, která se dlouhodobě zabývá vlivem energetiky na životní prostředí, a to zejména v souvislosti s ochranou klimatu a snižováním emisí skleníkových plynů.

CDE je členskou organizací CEE Bankwatch Network.

Financováno Evropskou unií.

Vyjádřené názory a stanoviska jsou autorčiny a nemusí nutně odrážet mínění Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro klima, infrastrukturu a životní prostředí. Evropská unie ani orgán poskytující podporu za ně nemohou nést odpovědnost.

www.cde-org.cz